

daktilo1984

Dünya Endekslerinde Türkiye - V

Derleyen:

D84 Araştırma ve Analiz Birimi

Bülten, Eylül 2023

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

Dünya Endekslerinde Türkiye – V

Global düzeyde alanında uzman sivil toplum kuruluşları ve akademik birimlerin hazırladığı endeksler, tüm dünyada ülkeleri belirli alanlarda ölçüp değerlendirerek sıralamalar yaparlar. Bu tür endeksler, ilgili alanda ülkelerin dünya çapındaki yerini görmek, ülkeleri birbirleri ile karşılaştırmak ve her bir ülkenin yıllar içinde ne yönde ilerlediği ya da geri kaldığını tespit etmek için son derece yararlı veriler sunarlar.

D84 Araştırma ve Analiz Birimi tarafından her ay hazırlanan endeks raporlarıyla Türkiye'nin farklı alanlarda dünyadaki durumunu ortaya koymayı hedefliyoruz. Bu ayki raporumuzda Çevresel Performans Endeksi, İnsani Gelişmişlik Endeksi ve OECD Kadına Yönelik Şiddet verilerini değerlendireceğiz.

Türkiye'nin Çevre Karnesi

2022 Çevresel Performans Endeksi (EPI), dünya çapında sürdürülebilirlik durumunun veriye dayalı bir özetini sunmaktadır. EPI, 11 konu kategorisinde 40 performans göstergesi kullanarak 180 ülkeyi çevre sağlığını iyileştirme, ekosistem canlılığını koruma ve iklim değişikliğini hafifletme yönündeki ilerlemelerine göre sıralamaktadır.

EPI, çevresel performansta hangi alanlarda gelişme olduğunu ve geride kalınan alanları tespit eden ve sürdürülebilir bir geleceğe doğru ilerlemek isteyen ülkeler için pratik rehberlik sağlayan bir puan kartı sunmaktadır. EPI göstergeleri; sorunları tespit etmek, hedefler belirlemek, eğilimleri izlemek, sonuçları anlamak ve en iyi politika uygulamalarını belirlemek için gerekli verileri sunar.

İyi veri ve gerçeğe dayalı analiz, hükümet yetkililerinin politika gündemlerini iyileştirmelerine, kilit paydaşlarla iletişimi kolaylaştırmalarına ve çevre yatırımlarının getirisini en üst düzeye çıkarmalarına da yardımcı olabilir. EPI, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşma ve toplumu sürdürülebilir bir geleceğe taşıma çabalarını desteklemek için son derece detaylı ve güçlü bir politika aracı sunmaktadır.

Bugüne kadar yayınlanmış en kapsamlı küresel çevre analizi olan 2022 EPI raporu, 11 sorun kategorisinde gruplandırılmış 40 performans göstergesinden yararlanmaktadır. Bu sorun kategorileri de üç politika hedef başlığı altında toplanmıştır: Çevre Sağlığı, Ekosistem Canlılığı ve İklim Değişikliği.

Ölçümleri geniş çapta erişilebilir kılmak için EPI ekibi, ham çevresel verileri ülkeleri 0-100 ölçeğinde en kötü performanstan en iyi performansa yerleştiren göstergelere dönüştürmektedir. 40 performans göstergesinden bazıları ise şöyledir: hava kalitesi, içme suyu, ağır metaller, çöp yönetimi, balıkçılık, asit yağmurları, tarım, su kaynakları, biyoçeşitlilik ve habitat, ekosistem hizmetleri. Tüm bu kriterler bağlamında ülkelerin skorlarını ölçen EPI, ölçülen kriterlerin ortalamasını alarak ülkelere nihai puanlarını vermektedir.

Ülkemizin 2022 yılı itibariyle çıkan son Çevresel Performans Endeksi'ndeki durumu hiç iç açıcı görünmüyor. Türkiye endekste değerlendirilen 180 ülke arasında 26.3 puan ortalama ile 172. sırada yer almaktadır. Türkiye bu sıralamasıyla bu endekste yer alan çevre kriterleri açısından dünyadaki en kötü ülkeler arasında yer alıyor.

Endeksin başında 77.9 puan ile Danimarka, 77.7 puan ile Birleşik Krallık, 76.5 puan ile Finlandiya, 75.2 puan ile Malta ve 72.7 puan ile İsveç yer alıyor. Endeks sıralamasında Türkiye'den daha düşük puan alarak son sekizde yer alan ülkeler ise Haiti, Liberya, Papua Yeni Gine, Pakistan, Bangladeş, Vietnam, Myanmar ve Hindistan.

180 ülke için, küresel sıralama, puan ve bölgesel sıralama (2022, EPI Global Sıralamaya göre)

SIRA	ÜLKE	PUAN	B.SIRA	SIRA	ÜLKE	PUAN	B.SIRA	SIRA	ÜLKE	PUAN	B.SIRA
1	Denmark	77.9	1	60	Djibouti	47.5	6	121	Honduras	36.5	30
2	United Kingdom	77.7	2	62	Albania	47.1	15	122	Gambia	36.4	21
3	Finland	76.5	3	63	Montenegro	46.9	16	122	Samoa	36.4	11
4	Malta	75.2	4	63	South Korea	46.9	4	124	Marshall Islands	36.2	12
5	Sweden	72.7	5	65	Chile	46.7	12	125	Uganda	35.8	22
6	Luxembourg	72.3	6	66	Ecuador	46.5	13	126	Kyrgyzstan	35.7	12
7	Slovenia	67.3	1	67	Venezuela	46.4	14	127	Burkina Faso	35.5	23
8	Austria	66.5	7	68	Costa Rica	46.3	15	127	Egypt	35.5	8
9	Switzerland	65.9	8	69	Zimbabwe	46.2	7	129	Timor-Leste	35.1	13
10	Iceland	62.8	9	70	Suriname	45.9	16	130	Malaysia	35.0	14
11	Netherlands	62.6	10	71	Brunei Darussalam	45.7	5	130	Solomon Islands	35.0	14
12	France	62.5	11	72	Jamaica	45.6	17	132	Sri Lanka	34.7	4
13	Germany	62.4	12	73	Mexico	45.5	18	133	Iran	34.5	9
14	Estonia	61.4	2	74	Taiwan	45.3	6	134	Tanzania	34.2	24
15	Latvia	61.1	3	75	Central African Republic	44.9	8	135	Togo	34.0	25
16	Croatia	60.2	4	75	Eswatini	44.9	8	136	Senegal	33.9	26
17	Australia	60.1	13	77	Equatorial Guinea	44.8	10	137	Qatar	33.0	10
18	Slovakia	60.0	5	77	Mauritius	44.8	10	138	Côte d'Ivoire	32.8	27
19	Czech Republic	59.9	6	79	Serbia	43.9	17	138	Rwanda	32.8	27
20	Norway	59.3	14	80	Tonga	43.8	7	140	Sierra Leone	32.7	29
21	Belgium	58.2	15	81	Afghanistan	43.6	1	141	Lesotho	32.3	30
22	Cyprus	58.0	7	81	Brazil	43.6	19	142	Lebanon	32.2	11
23	Italy	57.7	16	81	Jordan	43.6	3	143	Ethiopia	31.8	31
24	Ireland	57.4	17	84	Moldova	42.7	4	144	Eritrea	31.7	32
25	Japan	57.2	1	85	Bhutan	42.5	2	144	Mozambique	31.7	32
26	New Zealand	56.7	18	85	Comoros	42.5	12	146	Guinea	31.6	34
27	Spain	56.6	19	87	Colombia	42.4	20	147	Fiji	31.3	16
28	Bahamas	56.2	1	87	Kuwait	42.4	4	148	Kenya	30.8	35
28	Greece	56.2	8	89	Dominican Republic	42.2	21	149	Laos	30.7	17
30	Romania	56.0	9	90	Bahrain	42.0	5	149	Oman	30.7	12
31	Lithuania	55.9	10	91	Cabo Verde	41.9	13	151	Angola	30.5	36
32	Seychelles	55.6	1	92	Argentina	41.1	22	151	Burundi	30.5	36
33	Hungary	55.1	11	93	Kazakhstan	40.9	5	153	Cameroon	30.2	38
34	North Macedonia	54.3	12	93	Paraguay	40.9	23	154	Cambodia	30.1	18
35	Botswana	54.0	2	95	El Salvador	40.8	24	155	Algeria	29.6	13
36	Barbados	53.2	2	96	Tunisia	40.7	6	155	Benin	29.6	39
36	St. Vincent and Grenadines	53.2	2	97	Malawi	40.6	14	155	Mongolia	29.6	19
38	São Tomé and Príncipe	52.9	3	98	Guinea-Bissau	40.2	15	158	Philippines	28.9	20
39	Antigua and Barbuda	52.4	4	99	Bolivia	40.1	25	159	Mali	28.5	40
39	United Arab Emirates	52.4	1	99	Republic of Congo	40.1	16	160	China	28.4	21
41	Bulgaria	51.9	13	101	Peru	39.8	26	160	Morocco	28.4	14
42	Dominica	51.2	5	102	Bosnia and Herzegovina	39.4	18	162	Nepal	28.3	5
43	United States of America	51.1	20	103	Georgia	39.1	6	162	Nigeria	28.3	41
44	Namibia	50.9	4	104	Azerbaijan	38.6	7	164	Indonesia	28.2	22
44	Singapore	50.9	2	105	Guyana	38.5	27	165	Chad	28.1	42
46	Poland	50.6	14	106	Zambia	38.4	17	165	Mauritania	28.1	42
47	Panama	50.5	6	107	Uzbekistan	38.2	8	167	Guatemala	28.0	31
48	Portugal	50.4	21	108	Thailand	38.1	8	167	Madagascar	28.0	44
49	Belize	50.0	7	109	Saudi Arabia	37.9	7	169	Iraq	27.8	15
49	Canada	50.0	22	110	Nicaragua	37.7	28	170	Ghana	27.7	45
51	Gabon	49.7	5	110	Niger	37.7	18	171	Sudan	27.6	16
52	Ukraine	49.6	1	112	Russia	37.5	9	172	TÜRKİYE	26.3	19
53	Saint Lucia	49.4	8	113	Maldives	37.4	3	173	Haiti	26.1	32
54	Kiribati	49.0	3	113	Micronesia	37.4	9	174	Liberia	24.9	46
55	Belarus	48.5	2	113	Uruguay	37.4	29	175	Papua New Guinea	24.8	23
56	Armenia	48.3	3	116	South Africa	37.2	19	176	Pakistan	24.6	6
57	Israel	48.2	2	117	Tajikistan	37.1	10	177	Bangladesh	23.1	7
58	Grenada	47.9	9	118	Turkmenistan	37.0	11	178	Viet Nam	20.1	24
59	Trinidad and Tobago	47.8	10	119	Dem. Rep. Congo	36.9	20	179	Myanmar	19.4	25
60	Cuba	47.5	11	119	Vanuatu	36.9	10	180	India	18.9	8

Son olarak, Türkiye'nin EPI endeksindeki üç ana başlık için yapılan sıralamalardaki yerine değinerek bu bölümü bitirelim. Türkiye, Çevre Sağlığı alanında ortalama skorunun çok üstünde bir puanla (47.8) 60. sırada yer almaktadır. Ancak ülkemiz, Ekosistem Canlılığı alt endeksinde 176. sırada (20.3 puan) ve İklim Değişikliği alt

endeksinde ise 166. sırada (21.5 puan) yer alıyor. Bölgesel olarak Doğu Avrupa Ülkeleri kategorisinde değerlendirilen Türkiye, bu kategoride yer alan 19 ülke arasında da 19. sırada yer almaktadır.

Doğu Avrupa		
Ülke	Puan	Sıra
Slovenia	67.3	1
Estonia	61.4	2
Latvia	61.1	3
Croatia	60.2	4
Slovakia	60.0	5
Czech Republic	59.9	6
Cyprus	58.0	7
Greece	56.2	8
Romania	56.0	9
Lithuania	55.9	10
Hungary	55.1	11
North Macedonia	54.3	12
Bulgaria	51.9	13
Poland	50.6	14
Albania	47.1	15
Montenegro	46.9	16
Serbia	43.9	17
Bosnia and Herzegovina	39.4	18
Turkey	26.3	19

Türkiye'nin İnsani Gelişmişlik Karnesi

İnsani Gelişmişlik Endeksi veya HDI, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından derlenen ve bir ülkenin insani gelişmenin üç temel boyutundaki ortalama başarısını ölçmek için kullanılan bir metriktir: uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgi ve iyi bir yaşam standardı.

HDI ilk olarak 1990 yılında başlatılmış olup, 2012 ve 2020/21 yılları hariç olmak üzere o tarihten bu yana her yıl açıklanmaktadır. HDI, zaman içinde küresel olarak yükselme eğiliminde olsa da 2021/22 raporu için analiz edilen 191 ülkenin %90'ından

fazlası 2020 veya 2021'de genel sıralamada düşüş yaşadı. Bu düşüşler, büyük ölçüde Covid-19 salgını ve bu salgının devam eden etkilerine bağlanmıştır.

Bir ülkenin İnsani Gelişmişlik Endeksi değeri; ortalama yaşam süresi, okuryazarlık oranı, kırsal nüfusun elektriğe erişimi, kişi başına düşen GSYH, ihracat ve ithalat, cinayet oranı, çok boyutlu yoksulluk endeksi, gelir eşitsizliği, internet kullanılabilirliği ve daha pek çok göstergede ülkenin puanlarının toplanmasıyla belirleniyor. Bu göstergeler 0 ile 1.0 arasında tek bir sayı olarak derlenir ve 1.0 mümkün olan en yüksek insani gelişmişlik düzeyidir. HDI dört kademeye ayrılır: çok yüksek insani gelişme (0.8-1.0), yüksek insani gelişme (0.7-0.79), orta insani gelişme (0.55-.70) ve düşük insani gelişme (0.55'in altında).

Gelişmiş ülkelerin çoğunun HDI puanı 0,8 veya üzerindedir ve bu da onları çok yüksek insani gelişme kademesine yerleştirir. Bu ülkeler; istikrarlı hükümetlere, yaygın ve karşılanabilir eğitim ve sağlık hizmetlerine, yüksek yaşam beklentisi ve yaşam kalitesine ve büyüyen, güçlü ekonomilere sahiptir.

Bunun aksine, dünyanın en az gelişmiş ülkelerinin HDI puanları 0.55'in altında olan "düşük insani gelişme" kategorisinde yer almaktadır. Bu ülkeler; istikrarsız hükümetler, yaygın yoksulluk, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ve yetersiz eğitimle karşı karşıyadır. Ayrıca bu ülkeler, düşük gelir ve düşük yaşam beklentisi ile yüksek doğum oranlarına sahiptir. Bu durum HDI endeksinin temel amacını ortaya koymaktadır: Birleşmiş Milletler'in hangi ülkelerin (özellikle de en az gelişmiş ülkelerin) yardıma en çok ihtiyaç duyduğunu belirlemesine yardımcı olmak.

En Düşük İnsani Gelişmişlik Endeksine (HDI) Sahip İlk 10 Ülke

Güney Sudan — .385

Çad — .394

Nijer — .400

Orta Afrika Cumhuriyeti — .404

Burundi — .426

Mali — .428

Mozambik — .446

Burkina Faso — .449

Yemen — .455

Gine — .465

En Yüksek İnsani Gelişmişlik Endeksine (HDI) Sahip İlk 10 Ülke

İsviçre: 0.962

Norveç: 0.961

İzlanda: 0.959

Hong Kong: 0.952

Avustralya: 0.951

Danimarka: 0.948

İsveç: 0.947

İrlanda: 0.945

Almanya: 0.942

Hollanda: 0.941

Türkiye, İnsani Gelişmişlik Endeksinde 0.838 skorla en yüksek gelişmişlik seviyesindeki 66 ülke arasında 48. sırada yer almaktadır. Türkiye HDI endeksinde 2010 yılında 0.749, 2019 yılında 0.842, 2020 yılında ise 0.833 puan elde etmişti. Bu sonuçlar 2010 yılında bu yana Türkiye'nin İnsani Gelişmişlik açısından belirgin şekilde yükseldiğini ancak 2019 yılından sonraki iki yılda hafif bir düşüş yaşadığını göstermektedir.

İstikrarlı bir hükümet ve bu hükümetin yaptığı altyapı yatırımlarının, son yıllarda yaşanan yüksek enflasyona rağmen, Türkiye'yi halen fena olmayan bir skorla bu endekste tuttuğu söylenebilir. Ancak, Türkiye'nin bir G20 ülkesi olduğu ve en büyük 20. dünya ekonomisi olduğu düşünüldüğünde 48. sıranın Türkiye'nin ekonomik performansına göre yeterli olmadığı ve bu alanda daha yapılacak çok işin olduğu anlaşılmaktadır. Yine de dünyada 192 ülke arasında 48. sırada yer alan Türkiye'nin dünyanın birçok ülkesine göre sağlık, eğitim ve yaşam beklentisi açısından iyi bir noktada yer aldığını söylemek de mümkün.

Türkiye'nin Kadına Karşı Şiddet Karnesi

OECD Kadına Yönelik Şiddet göstergesi üç ana başlıkta ülkeleri değerlendirmektedir.

Bu üç başlık:

1. Şiddete Karşı Tutumlar: Bir kocanın/partnerin belirli koşullar altında karısını/partnerini dövmede haklı olduğunu kabul eden kadınların yüzdesi.
2. Yaşam Boyu Şiddetin Yaygınlığı: Hayatlarının herhangi bir döneminde yakın bir partnerden fiziksel ve/veya cinsel şiddet görmüş kadınların yüzdesi.
3. Aile İçi Şiddetle İlgili Yasalar: Yasal çerçevenin kadınlara aile içi şiddete karşı yasal koruma sağlayıp sağlamadığı Aile içi şiddetle ilgili yasalar 0 ile 1 arasında değişen değerler olarak sunulur; burada 0 yasaların veya uygulamaların kadın haklarına karşı ayrımcılık yapmadığı, 1 ise yasaların veya uygulamaların kadın haklarına karşı tamamen ayrımcılık yaptığı anlamına gelir.

Şiddete Karşı Tutumlar başlığı altındaki endekste 155 ülke değerlendirmeye alınmış. Danimarka ve Malta'nın 0 puan ile kadınların şiddet görmeyi haklı görmediği ülkelerin en başında yer alan listede ilk ondaki diğer ülkeler şu şekilde sıralanmış: Bosna(1), İrlanda(1.4), Litvanya(1.4), Letonya(1.9), Karadağ(2), Sırbistan(2), Belçika(2.5) ve Almanya(2.5). Türkiye ise bu endekste 6.0 puan ile İtalya, Avustralya ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin üzerinde 27. sırada yer alıyor. Endeksin son sıralarında ise Çad, Mali, Somali, Tacikistan ve Afganistan gibi nüfusunun çoğunun Müslüman olduğu geri kalmış Afrika ve Asya ülkeleri yer alıyor.

Yaşam Boyu Şiddetin Yaygınlığı endeksinde 141 ülke değerlendirilmiş. Hayatlarının herhangi bir döneminde yakın bir partnerden fiziksel ve/veya cinsel şiddet görmüş kadınların yüzdesi üzerinden puanlanan ülkelerin en üst sırasında şiddet gördüğünü söyleyen kadınların en yüksek olduğu ülkeler Fiji, Papua Yeni Gine, Bangladeş, Kongo ve Afganistan yer alıyor. Bu beş ülkede şiddet gördüğünü söyleyenlerin kadınların yüzdeleri 52 ila 46 arasında seyrediyor.

Türkiye bu endekste 141 ülke arasında 32 puan ile 31. sırada bulunuyor. Bu skor eş veya partnerinden şiddet gördüğünü söyleyen kadınların yüzde 32 gibi ciddi bir oranda olduğunu gösteriyor. Türkiye bu puanı ile Avrupa ülkelerinin oldukça gerisinde ve İran, Kolombiya, Mısır ve Malavi gibi ülkelerin hemen üstünde yer alıyor. Bu skorlar kadına karşı şiddet konusunda Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi ve ekonomik seviyesi düşünüldüğünde oldukça kötü bir durumda olduğunu ortaya koyuyor.

Son olarak, Aile İçi Şiddetle İlgili Yasalar başlığında kadınların hukuki olarak korunması başlığında ise 160 ülke değerlendirme alınmış. Bu endekste ülkeler; kadına karşı ev içi şiddeti önleme anlamında yasal düzenlemeleri olmayan ve 100 puan alan en düşük skora sahip ülkeler ile kadına karşı ev içi şiddeti önlemeye dönük özel yasalara sahip ve 0 puana sahip olan ülkeler arasında 25-50-75 skora sahip ve belli düzeyde koruma sağlayan yasalara sahip ülkeler olarak sınıflandırılmış.

Türkiye, kadına karşı ev içi şiddeti önleme anlamında son yıllarda yaptığı yasal düzenlemeler ile 0 puana sahip bu kategorideki en iyi 12 ülke arasında yer alıyor. Yasal düzenleme anlamında oldukça iyi bir göstergeye sahip olmasına rağmen kadınların yüzde 32 oranında partnerlerinden şiddet gördüğünü ifade etmesi ise bu yasaların uygulanabilirliği hususunda ciddi problemlerin olduğunu kanıtlar nitelikte.

Sonuç

Eylül ayı endeks bültenimizde Çevresel Performans Endeksi, İnsani Gelişmişlik Endeksi ve OECD Kadına Yönelik Şiddet verilerini değerlendirdik. Çevresel Performans Endeksi, ülkemizin hem sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmesi anlamında hem de bu alanda diğer ülkelerle durumu karşılaştırıldığında oldukça geri kalmış olduğunu göstermektedir.

İnsani Gelişmişlik Endeksi, Türkiye'nin kendi klasmanındaki gelişmekte olan ülkelerle yakın skorlar aldığını, ancak ekonomik büyüklüğüne göre potansiyelinin altında kaldığına işaret etmektedir. OECD Kadına Şiddet Verileri ise medyada sıklıkla gündeme gelen bu olgunun, diğer ülkeler ile de karşılaştırıldığında, ciddi bir toplumsal problem olduğunu ortaya koymaktadır.

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

Bu bülten Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamiyla Daktilo1984'e aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.